מיטטריך כמו שמפרש ע"כ. ודעת הר"ב עיין לקמן: **ד שנים שהתחילו מאמצע שורה.** על עמריס זה הכר"ב והכר"ש ועיין מ"ש לעיל פרק ד' משנה ו': **שלאחריהם אינו שכחה.** לשון הר"ב לפי שמכו זה על זה וממון כך נשכח ע"כ. וכיוצא בזה כתבי הר"ש ופירוש לפירושם דוחכחת משמע שלא ע"י אחר שעמך וכיוצא בזה כתבתי לעיל משנה ג'. ולפירוש זה ואלו הן רואי שורות אפילו אחד קטן. וכן כתב הר"ב יחיד שהתחיל וכו' השתא מפרש להו

ציונים
ד שנים שהתחילו. עם הלכה יח. יחיד שהתחיל. עם הל"י.

שינויי נוסחאות
ד **ואלו** בד"ס אלו. **שורות** עם השורות. **פניו לצפון וזה פניו** בד"ג **פנה לצפון וזה פנה** וכ"ה בירושלמי. **את שלפניהם** בד"ס ל"ג מלת **את**. **ואת שלאחריהם** בד"ס ושלאחריהם. **יחיד** בד"ס ויחיד.

שֶׁהֶחֱזִיק בּוֹ לְהוֹלִיכוֹ אֶל הָעִיר, וּשְׁכָחוֹ, מוֹדִים שֶׁאֵינוֹ שְׁכֻחָה: ד וְאֵלּוּ הֵן רָאשֵׁי שׁוּרוֹת. שְׁנַיִם שֶׁהִתְחִילוּ מֵאֶמְצַע הַשּׁוּרָה, זֶה פָּנָיו לְצָפוֹן וְזֶה פָּנָיו לְדָרוֹם, וְשָׁכְחוּ לִפְנֵיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶם, אֶת שֶׁלְּפְנֵיהֶם, שִׁכְחָה. וְאֶת שֶׁלְּאַחֲרֵיהֶם, אֵינוֹ שִׁכְחָה. יָחִיד שֶׁהִתְחִיל מֵרֹאשׁ

ד שנים שהתחילו מאמצע שורה. על עמריס זה הפך פניו לצפון וזה הפך פניו לדרום: **ושכחו לפניהם.** לאחר שהתחילו לעמר ולגו עומר ושכחוהו הוי שכחה דקיימן בית לא תשוב לקחתו (דברים כ"ד): **ולאחריהם אינו שכחה.** לפי שהפכו פניהם זה לצפון וזה לדרום והתחילו לעמר נשאר עומר אחד ביניהם ושכחוהו: **אינו שכחה.** לפי שמניהם שכחו זה על זה וממון כך נשכח: **יחיד שהתחיל מראש השורה.** השתא מפרש להו למתני

פירוש המשניות להרמב"ם

מוכיח אם שכוח הוא אם אינו שכוח ומה שאמר ומודים שאינו שכחה (בשלא שכחה) [אע"פ שלא שכחוהו] סמוך לגפה ולגדיש [אלא בתוך השדה כי המחלוקות אינה אלא בשלקחו ממקום למקום] כאשר בארנו במה שהקדמנו. ד מה שאמר **ושלפניהם שכחה.** כי מה שיש לפני כל אחד ואחד מהם הוא אחורי השני ואסור לו לחזור לאחוריו

מלאכת שלמה

ומכח עומר ג' לאחריו אינו שכחה מפני שהוא גידון מזרח ומערב והך ברייתא מתניין ביחיד שהתחיל לקלוט מצפון לדרום והורה בדעתו שכך היא השורה ומכח בחמצע שורה ועבר משם ולהלן ומשמעי' לאיכא גווני אלא הוי שכחה כגון לאיכא עומרים אלא השכוח אלא נטלן עדיין וכיון היא כנגדו מוכיח להוכיחו דלהוי שורה אע"ג דהוי בקדר אחר והוא ממזרח למערב אף"ה מצילין חומו ולא הוי שכחה ונדונו מזרח ומערב לשורה. ומשמע עכשיו לענין רואי שורה גרידא אחד יחיד ואחד שנים גילוחת בין בקמה בין בעמרים מלוסים לאיכא קלוט ולא עמור קודם לו ולאו שכחה הוי. וקוץ שורה נמי אחד יחיד וג' שנים גילוחת אלא עברו משם ולהלן לקלוט ואפי' בבלא ג' משיבא וגילוחת ואפי' סמוכה לגפה לא הוי שכחה לאיכא בל תשוב. אבל אמצע שורה לאיכא רואי שורה היכא לאיכא קניף לסוגפה זה לא שנינו אלא בשנים אבל לא ביחיד ובני שנים דשניהם הניחוהו לאחריהם הוי דחשיב רואי שורה אבל לא ביחיד דבני יחיד כיון דבני דעתיה הוי גופיה שקלר קודם ואחר לא מהני אמצע לרואי אלא קניף לסוגפה ולהוכיחה לשורה למזרח ולמערב והיינו ברייתא וכיון דבני יחיד אי איכא הוכחה מילי כ"ש לבני שנים להא יפה כח שנים מכח יחיד כנ"ל. ואחר ימים מצאתי דברי ר"י מקימפונט ז"ל דמפ' מתני' מילי מילי קתני אלא אלא המיך והרוח השמועה כמוני. וז"ל רואי השורות פי' אם יכתן אינו שכחה ורואי השורות מפ' לק' שנים שהתחילו מאמצע שורה זה פניו לרוח נפון וזה פניו לרוח דרום ושכחו לפניהם ולאחריהם שלפניהם שכחה ושלאחריהם אינו שכחה פי' ד"ל כאו"א קמך על חבירו ואמר חבירי יקלוט משם ומצא אלא קלר לא זה ולא זה הוי שכחה. מיהן לרואי שורות ג"כ יונה דכתיב כי תקלוט ושכחת מה שתהא קולר אתה שוכח כלומ' מה שהתחלת לקלוט ושכחת הוי שכחה יפלו רואי שורות אלא התחלת בהן כלל אהכי לא הוי שכחה. העומר שכנגדו מוכיח פי' אם שכחו לא הוי שכחה תניא כיצד היו לו עשר שורות אל עשר עשר עמרים והתחיל לעמר שורה ג' מן הצפון לדרום ושכח עומר ג' לבד סוף השורות חומו העומר אינו שכחה מפני ש"ל מוכיח לעשותו שורה כשתשוב ממזרח למערב אבל אמצע שורה לא נגע כלל ומצא העומר הזה סוף שורת נפון ודרום ורואי שורת מזרח ומערב. והעומר שהמזיק בו להוליכו לעיר והניחו ושכחו אינו שכחה מפני שזכה בו מעת שהמזיק בו להוליכו לעיר וכבר חוקימנא לה בר' יהושע אליבא דר' אלעזר ברס בר' אליעזר כשהמזיק בו ושכחו מחלוקת ב"ש וב"ה עכ"ל ז"ל. עד כאן מה שמצאתי מפי' הר"ש אירלי"ו ז"ל. אבל בשהדעת אחרת מפירושיו ז"ל מצאתי שכתב וז"ל רואי שורות דעומר שכנגדו מוכיח מוחיס לסיפא קמי ומ"ק רואי שורות דעומר שכנגדו מוכיח מודים ב"ש וב"ה בזה שאינו שכחה לאע"פ שהיו סמוכים הרואים לגפה ולגדיש העומר שכנגדו הוא המוכיח להשילו כדמפ' ואזיל בתתני' העומר שהמזיק בו להוליכו לעיר ושכחו בבל הגפה או בבל הגדיש מודים שאינו שכחה שכבר זכה בו על מה נחלקו על שלא המזיק בו אלא שנשכחו אם משעה ראשונה או שנטלו ממקום למקום שלא להוליכו לעיר ומתמה בר' יהושע להלכתא כוותיה לגבי דר' אליעזר ע"כ. ד **שנים שהתחילו בו'**. ז"ל הר"ש אירלי"ו ז"ל שנים שהתחילו מאמצע השורה שהרי השלה שורות של עמרים מלוקים כגון עשר שורות של עשר עשר עמרים ובאו שני פועלים והתחילו לעמר מאמצע שורה או שהתחילו לקלוט כשדר שורות הזריעה דמתני' בין בתלוש בין בשמובר מיירי כדמוכח בירושלמי. שלפניהם שכחה. אם לגבו כמה שהיה לפניהם להיינו עומר שכנגדו ושכחו באמצע הוי שכחה שכבר הוכיחו שהשורה הסיה מצפון לדרום היא שזה פניה לצפון ומצידו לדרום ואין בהם רואי שורה. ושל מחריהם אינו שכחה. אבל אם הניחו בין שני גדיהם עומר ג' או ג' כגון שלא התחילו זה בבל זה שלא שהרחיקו זמ"ז זה עומר וזה עומר אותם שני עמרים אינם שכחה שמע הניחו אותם לרואי שורות ממזרח למערב מאחר שהתחילו מאמצע מקצת מוכיח שבאמצע יש תחלה. אבל יחיד שהתחיל מראש שורה והניח אחריו עומר ולגו עליו ושכחו הוי שכחה שאין כאן מוכיח שיהא באמצע רואי שורה ולפניו לא הוי שכחה כשלא לגו שלא שהניח אותם בסוף השורה והתחיל באחרת שאחר שלא עשה ממנה להלן כלום אינו בבל תשוב ואמנות אותן שאים או אחת שהניח

י. לכאיב כי תקלוט קנירך ושכחת מעמר דוקא בשכבר התחיל לקלוט ואח"כ שכח. ולא בשהניח עומר שברואי שורה ובדעתו לקחתו והתחיל בעומר שבגדו. ואח"כ שכח הרואי שורה. אינה שכחה. וכמו כן כתיב לא תשוב לקחתו. שמע מינה שכבר לגו עליה. לאפוקי עומר שבסוף שיטה: **יא.** לעמר או לקלוט: **יב.** העומרים שבבל תני השורה: **יג.** ר"ל העומר הממונע בין שני גבות הקומיים: **יד.** דמע"ג דאומו עמיר שנשכח למטה בסוף השורה בנפון. הו"ל בגבי אומו שפניו לנפון. כעומר שבסוף שורה שלא הגיע אליו עוד. עכ"פ לגבי אידך שהלך לדרום. הו"ל כאילו כבר הגיע אליה. מדסמך ע"ש לקלוט לדרום על סמך שחבירו יקלוט כל תני שורה שלנפון: **טו.** דהעמיר הממונע ביניהן. כיון דשניהן לא הגיעו אליה עוד. ולא לגו עליה. הו"ל היא בבלאם שיטה. וכ"ם יחיד שנשכח עמיר שבראש שיטה והיינו דקתי ליה רואי שורות ולא רואי שורה. ע"כ משום דיש בתן ג' שורות ע' לזה שלנפון וע' לזה שלדרום. והשתא

משנה ראשונה

ד **שלאחריהם אינו שכחה.** פי' הר"ב לפי שמניהם שמכו זע"ז כו' ע"כ ולפי ניחא ליה לפרש שדעתם לעשות מה שאחריהם שורה

הַשּׁוּרָה[טז], וְשָׁכַח לְפָנָיו[יז] וּלְאַחֲרָיו[יח], שֶׁלְּפָנָיו, אֵינוֹ שִׁכְחָה. וְשֶׁלְּאַחֲרָיו, שִׁכְחָה[יט], מִפְּנֵי

לעיל ראשי שורות העומר שכנגדו מוכיח, כגון שיש כאן עשר שורות של עשרה עשרה עמרין מסודרין בשורות מצפון לדרום, והתחיל לעמר בראש שורה אחת, ושכח עומר אחד לאחריו הוי שכחה כיון שעבר ממנו ועמר עומר הסמוך לו קרינן ביה לא תשוב לקחתו אבל אם שכח עומר אחד או שנים בסוף השורה דהיינו לפניו והניחם, וחזר והתחיל לעמר מתחלת שורה שניה, לא הוי שכחה, דלא קרינן ביה לא תשוב, שאני אומר דעתו לעשות שורה אחרת מאותם שהניח ממזרח למערב, והיינו דתנן העומר שכנגדו מוכיח, שהעומרים [של] שורות אחרות מוכיחים על אלו שהניח שלא שכחן,

דתנן לעיל וכו'. והר"ש כתב ועוד בירושלמי דריש מקרא דאין חשוב שכחה אלא ממקום שמתחיל ואילך דאם יש שם שורה של עמרים והתחיל לעמר בעומר השני או השלישי והניח ראש השורה שהיה בדעתו לקחת וחזר ושכח לא הוי שכחה וכו' דכתיב (דברים כד) כי תקצור קצירך ושכחת מה שאתה קוצר אתה שוכח וכו' פי' מה שאתה קוצר ממקום שהתחלת לקצור יש בו דין שכחה למעוטי תחלת שורה שהניחה והתחיל אחריה ע"כ. לזה הפירוש הוי רישא פירושא דראשי שורות. וקמ"ל דכל שנים המתחילים באמצע מקרי מה ששכח ביניהם ראש שורה ולא הוי שכחה מטעם הירושלמי ודעת הרמב"ם עיין לקמן: **שלפניו אינו שכחה**. פירשה הר"ב לענין ראשי שורות העומר שכנגדו מוכיח שאם היו עשר שורות של עשר עשר עמרים וכו'. ושכחו עומר אחד או שנים בסוף השורה וכו' ע"כ. ולפניו דהכא לא הוי דומיא לפניהם דרישא דהתם שלפניהם לאחר שהתחילו דלגו עומר ושכחוהו. ואילו הכא לפניו שהניח עומר אחד או שנים בסוף השורה. ואין כאן דלוג בשורה זו. ומכל מקום כולה מתניתין דלוג אשמעינן ברישא אשמעי' דאע"ג דכשדלגו במה שלפניהם הויא שכחה. מ"מ הדלוג שדלגו והניחו בין שניהם דהיינו לאחריהם לא הוי שכחה מהני טעמי דכתבינן. והך סיפא אשמעינן שאם היו שורות הרבה ויחיד קוצר אם דלג אחר שהתחיל הויא שכחה. אבל כשהניח בסוף השורה והתחיל באחרת אע"ג דהויא כעין דלוג שהרי דלג משורה לשורה מ"מ לא הויא שכחה משום דהעומר שכנגדו מוכיח שהניחן לראש שורה ממזרח למערב. אבל לפירוש הרמב"ם בין לפניהם דרישא בין לפניו דסיפא בלא דלוג איירו שמפרש לרישא לענין ראשי שורות העומר שכנגדו מוכיח ובשנים הקוצרים או מעמרים בעשר שורות של עשר עשר והלכך שלאחריהם אינו שכחה לפי שהוא מחובר עמהם בעמרים הערוכים ממזרח למערב וכאילו התחילו השורה האחרת למזרח או למערב. והוסיף בעל כסף משנה בפ"ה מהל' מ"ע וז"ל משום דאמרינן מאחר שהם שנים דבר רחוק

פירוש המשניות להרמב"ם

ולקחת מה שיש מן העומרים לשם כמו שיתבאר. (**שלפניו** [**ושלאחריהם**] **אינו** שכחה ר"ל העומר שהניחו במקום שהתחיל ממנו לפי שהוא מחובר עמהם בעמרים הערוכים ממזרח למערב וכאילו התחילו השורה האחרת למזרח או למערב [וזהו ענין אמרו מוכיח במה שקדם] וזו הצורה

(וזה הענין ממה שאמר מוכיח כמה שהקדים) ואלו השורות הם שורות של עומרים ואני ציירתי לך נקודות במקום העומרים כדי שיתבאר לך וכזאת תהיה צורת העומרים אשר בהם זה הדין

מלאכת שלמה

לסוף השורה ממזרח למערב: זה הכלל. סימנא קא יהיב למילתיה מ"ש יחיד משנים וכדפי' עכ"ל ז"ל: וכ' בס' לקח טוב בפ' כי תלא דף קמ"ז דמדלא כתיב לא תקחנו אלא לא תשוב דרשי' מפני שהוא בבל תשוב וכו' ע"כ: ושמעתי שדקדק החכם הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל דהא דנקט תנא זה פניו לצפון וזה פניו לדרום ולא קתני זה פניו למזרח וזה פניו למערב משום דלשון חכמים מרפא דאשמעי' אגב אורחיה שכ"א הטה פניו לצד שאין השמש מכה בין בשחרית בין בערבית.

תפארת ישראל

יכין

מפרש מהו עומר שכנגדו מוכיח. יחיד וכו': **טז.** ר"ל התחיל לקצור או לעמר ולא שכח העמיר שבראש השיטה: **יז.** ר"ל אחר כך שכח עמיר שבסוף השיטה: **יח.** ר"ל שדלג על א' מהאמצעיים: **יט.** אם לא שעומר שכנגדו מוכיח:

משנה ראשונה

ממזרח למערב. דא"כ שלפניהם נמי נימא שזה שהניח ודילג לא ששכחו אלא רוצה לעשותו מזרח ומערב אלא ודאי כשהולכין עכשיו בכל השורות מצפון לדרום לא תלינן באחת או בשתים שיעשה אלו מזרח ומערב שלא כסדרן שעושין. ה"ה שלאחריהם לא הניחו לעשות מזרח ומערב כיון שהתחילו דרכן לצפון ודרום אלא מש"ה אינו שכחה לפי שסמכו זע"ז. והיינו טעמא נמי בסיפא יחיד שהתחיל כו' דשלפניו היינו בסוף השורה תלינן שניחם על הדרך הראשון שהתחיל מצפון לדרום ורוצה עכשיו לעשות אלו מזרח ומערב. ושלאחריו הוי שכחה שאין לומר שניחם שהרי עדיין הולך להלן בדרכו מצפון לדרום. כך נראה בשיטת הר"ב. ומ"מ דחוק לפרש לפניו דיחיד היינו בסוף דוקא ולא באמצע. ועוד לשון המשנה קשה דקתני ואלו הן ראשי שורות שנים שהתחילו וכו' ואין זה מטעם ראשי שורות אלא טעם אחר שסמכו זע"ז וראשי שורות קתני בתר הכי. יחיד שהתחיל כמ"ש הר"ב התם השתא מפרש ראשי שורות ולמה הפסיק בענין אחר ולהר"ש ניחא דאיהו מפרש ראשי שורות היינו שנים שהתחילו. וסיפא מפרש עומר שכנגדו מוכיח כמ"ש תוי"ט בסוף מתני'. **אבל** הרמב"ם מפרש רישא שנים שהתחילו שלאחריהם אינו שכחה שדעתם לעשותו שורה ממזרח למערב ולית ליה הך סברא דכשהולכין עכשיו לצפון ודרום אין דרך לשנות הסדר מיד בשורה זו. ובכ"מ כתב הטעם דבשנים אין לתלות בשכחה ועוד מדהתחילו באמצע וכו'. ומשמע דהיינו טעמא דשלפניהם שכחה ולא אמרינן שדעתם לעשות מזרח ומערב. דס"ל דלא תלינן שישנו דרכם שהתחילו אלא במה שלאחריהם שהיו שניהם יחד ואין מלוי שכחה בשנים ועל כרחך משום שמשנין דרכם הוא. אבל לפניהם השכחה הוא ביחיד תלינן בשכחה ולא בשינוי. וסיפא יחיד שהתחיל להרמב"ם לא איירי כלל בראשי שורות ולא בכנגדו מוכיח אלא דינא באפי נפשיה ועיקר דין שכחה קמ"ל שאם עבר עליו ושכחו הוי שכחה דקרינן ביה בל תשוב וכל שעדיין לא עבר ממנו אינו בבל תשוב. וצ"ל דהא דאמרי' עומר שכנגדו מוכיח שאינו שכחה אלא דעתו לעשות שורה אחרת. למר גבי שנים שהתחילו ולמר ביחיד שהתחיל. היינו דוקא אי אתי בעה"ב לקמן וטעין הכי שלא שכחו אלא דעתו לעשות שורה אחרת. אבל אי לא טעין לא טענינן ליה דכיון דלא ברירא לן הא אלא מתלא תלינן ולא תלינן לקולא דהא קי"ל ספק לקט לקט בספ"ד וה"ה ספק שכחה. **והראב"ד** בהשגות יש לו פי' אחר בעומר שכנגדו מוכיח דלא כהמפרשים שמוכיח אם זה שכחה או לא. אלא מוכיח אם עומר השכוח הוא ראש השורה דדריש בירושלמי מקרא דראשי שורות אינם שכחה כמ"ש הר"ש ותוי"ט ושורה החיצונה הצפונית והדרומית אם הולך בהן מצפון לדרום נמצא כל האמצעיות אינם ראשי שורות ואילו היה הולך בהן ממזרח למערב כל השורה חיצונה הדרומית וצפונית הם ראשי שורות עליהן וכשראינו דרך הילוכו מוכיח אם יש על העומרים האמצעיים שם ראשי שורות או לא וזהו שכנגדו מוכיח ע"ש שהאריך ולדידיה בשנים שהתחילו לאחריהן ודלגו עומר ביניהם אינו

ציונים

שלפניו אינו שכחה
ב"מ יא..

תוספות חדשים

פ"ו ד [תוי"ט ד"ה] **שלאחריהם כו' וקמ"ל כו' לא הוי שכחה כו'** עכ"ל. וסיים הר"ש למעוטי תחלת השורה שהניחה והתחיל אחריה דיש שכחה בקמה כמו בעומרים כדפרישית בפ"ד עכ"ל.

אור גדול

פ"ו ד בתוי"ט ד"ה **שלפניו אינו שכחה וכו'**. הא דעשה מחלוקת בין הר"ש להרמב"ם גם לענין סוף שורה איננו מובן דהא בסוף שורה היכא דעבר ממנה וליכא שכנגדו גם להר"ש הוי שכחה דהוי בבל תשוב וכדמוכח מיחיד שהתחיל לקצור דפירשה הר"ש לענין שכנגדו מוכיח ודוקא משום הכי איננו שכחה אבל לולא שכנגדו הוי שכחה אף דהוי בסוף והיכא דלא עבר ממנה עדיין גם להרמב"ם אינו שכחה דאינו בבל תשוב וכדפי' להא דיחיד ועיין:

הוא לומר ששכחוהו ויותר ראוי לומר שהניחו עומר זה בכוונה כדי שיהיה ראש שורה ממזרח למערב ועוד דמדהתחילו מאמצע שורה מוכח הכי דאם לא כן הוה להו להתחיל זה מראש השורה וזה מסופה עד כאן. אבל שלפניהם הוי שכחה מפני שכל אחד מהן זה שלפניו הוא לאחוריו של חבירו. ובאר דבריו בכ"מ דס"ל להרמב"ם דמדקתני בסיפא מפני שהוא בבל תשוב זה הכלל וכו'. ומדקתני זה הכלל משמע דקאי גם ארישא דשלפניהם שכחה

שֶׁהוּא בְּבַל תָּשׁוּב. זֶה הַכְּלָל, כָּל שֶׁהוּא בְּבַל תָּשׁוּב, שִׁכְחָה. וְשֶׁאֵינוֹ בְּבַל תָּשׁוּב, אֵינוֹ

שראוין להתחשב עמהן בשורה אחרת:

והיינו לומר שאע"פ שהיחיד שהתחיל מראש שורה ושכח לפניו אינו שכחה עד שיעבור ממנו ויניחנו לאחריו בשנים שהתחילו לקצור מאמצע אם שכח אחד מהן לפניו אע"פ שלא עבר ממנו ולא הניחו לאחריו הויא שכחה מפני שהוא לאחריו של חברו והטעם כיון ששנים אלו מוטל עליהם קצירת השדה הוה ליה תרווייהו כאיש אחד וכיון שאם היה בא ליטול מה ששכח חבירו היה צריך לחזור לאחוריו קרינן בו לא תשוב לקחתו והוי שכחה עד כאן. ויחיד שהתחיל לקצור וכו'. לא פירש בפירושו כלום לפי שסוברה כמשמעה. דבקצירת שורה אחת מיירי ובעיקר דין שכחה. ובחבורו העתיקה הקוצר שהתחיל לקצור מראש השורה ושכח לפניו ולאחריו שלאחריו שכחה ושלפניו אינו שכחה עד שיעבור ממנו ויניחנו לאחוריו ע"כ. הרי שלהרמב"ם לפניהם דרישא ולפניו דסיפא תרווייהו בלא דלוג. ויראה לכאורה דלהרמב"ם לא סבירא ליה שאין שכחה בתחלת השורה כדברי הר"ש דלעיל דאי סבירא ליה הכי לא הוי ליה לסתום מלבאר זה הדין. ומיהו הירושלמי מוכיח כן. וז"ל מנין לראשי שורות א"ר יונה כתיב (דברים כד) כי תקצור קצירך בשדך ושכחת מה שאתה קוצר אתה שוכח עד כדון ראשי שורות קמה. סוף שורות קמה. אמר רבי יונה (שם) לא תשוב לקחתו ממקומו שבאת לא תשוב לקחתו. עד כדון ראשי שורות עומרים. סוף שורות עומרים. אמר רבי יונה נילף ראשי שורות עומרים מראשי שורות קמה סוף שורות קמה מסוף שורות עומרים. ע"כ. ובר"ש הועתק בשבוש. אבל גם בלשון זה נ"ל להגיה וכצ"ל עד כדון סוף שורות עומרים. ראשי שורות עומרים. [ועם כל זה קשיא אמאי ניחא ליה טפי סוף שורות עומרים מראשן ועדיין לא שמענו מדין עומרים כלום והנה זכני הש"י כאשר עשיתי מהדורות האחרונות כשהייתי יושב בישיבה בק"ק נעמרו"ב הגדולה בארץ רוסיא אחרי ימי עוניי ומרודי ובא לידי משניות מסדר זרעים כתובים בקלף ועל כל משנה פירוש קצר ונראה מתוכו שהוא נקצר מפירוש הר"ש ואחר כל מסכתא כתובים קצת חדושים לפרש בענין אחר וחותם תמיד את שמו על כל חדוש אליהו. וראיתי בפירוש משנה זאת שכתב הירושלמי בזה הלשון מנין לראשי שורות וכו' מה שאתה קוצר אתה שוכח עד כדון ראשי שורות קמה סוף שורות עומרים. א"ר יונה לא תשוב לקחתו ממקום שבאת אל תשוב לקחתו עד כדון ראשי שורות קמה וסוף שורות עומרים ראשי שורות עומרים וסוף שורות קמה. א"ר יונה נילף וכו' והיא גירסא נכונה מאד] ולפי שמן הירושלמי מוכח שאין שכחה בראשי שורות י"ל שזהו מה שמדקדק הרמב"ם לכתוב שהתחיל לקצור וכו' ורוצה לומר שקצר מקצת ואח"כ שכח וכו'. וכיוצא בזה נדקדק בדברי הר"ב שסובר גם הוא בזה כהר"ש שכתב וז"ל והתחיל לעמר בראש שורה אחת ושכח עומר אחד לאחריו הוי שכחה וכו' וכלומר שהתחיל לעמר ועימר מקצת ואח"כ שכח וכו'. ואם לא נפרש כך דברי הרמב"ם והר"ב צריכא למימר שמפרשים לירושלמי לענין ראשי שורות וסוף שורות כשעומר כנגדו מוכיח דוקא אבל לא בתחלת שורה אחת ולא בסוף שורה אחת. וזה נראה ממה שכבר מבואר בלשון הרמב"ם שכתבתי בפי' משנה דלעיל שמחבר ראשי שורות העומר שכנגדו מוכיח. שהוא ענין אחד. ולפי דברי הר"ש שני עניינים הם. ראשי שורות ענין אחד והעומר שכנגדו מוכיח ענין אחר ולכך מפרש ראשי שורות דירושלמי לענין ראש שורה אחת וסוף שורה אחת. ואחר כך איתא בירושלמי העומר שכנגדו מוכיח כיצד היה לו עשר וכו' והיינו ענין אחר. ואילו להרמב"ם כמו שבמשנה מפרש לענין אחד. כמו כן בירושלמי מפרש לענין אחד. והכל לענין הרבה שורות. וגם דעת הר"ב נראה שכן הוא לחברם כאחד. אחרי שהוא מפרש לאלו הן ראשי שורות דקאי אסיפא וחד בבא הוא יחיד וכו' ואילו לרישא מפרש בענין אחר כמ"ש לעיל. ומעכשיו נמצינו למדין ג' פירושים. הר"ש מפרש ראשי שורות לחוד. והיינו רישא דשנים שהתחילו וכו'. ולדידיה כל תחלת שורה וסוף שורה אין בה דין שכחה. והסיפא יחיד וכו' לענין העומר שכנגדו מוכיח מפרשה. והרמב"ם מפרש ראשי שורות העומר וכו' לענין אחד והוא רישא דמתני' דשנים וכו' ולדידיה אין תחלת שורה ולא סוף שורה פטור משכחה אלא אם כן יש שורות אחרות המוכיחות עליו. והר"ב מפרש כהרמב"ם דראשי שורות העומר וכו' חדא מילתא ניהו אלא שמפרש לה בסיפא יחיד וכו'. והרישא שנים וכו'. מפרש לענין אחר. ולענין ראש שורה וסוף שורה יחידים מסתבר דגם בזה סובר כהרמב"ם. מהטעם שכתבתי להרמב"ם. ויש דעת רביעית בפירוש משניות הללו להראב"ד בהשגותיו ואין להאריך עוד: זה הכלל. לאתויי קרן זוית. תוס' פ"ק דבב"מ דף יא. [עיין במהרש"א פי'] ולהרמב"ם לפירוש הכסף משנה דלעיל אין צורך:

שינויי נוסחאות

בבל תשוב בד"ס בלא תשוב וכן בסמוך. **ושאינו** בד"ס וכל שאינו.

תוספות אנשי שם

ד תוי"ט ד"ה **שלפניו כו' והיא גרסא נכונה כו'.** ולשון הר"ש ולא שייך למילף מהכא סוף שורה אלא בשורה יחידה או בשורה אחרונה. דהיכא דיש שורות הרבה כשהניח סוף שורה ראשונה וחזר לשנייה הייתי מרבה מלא תשוב אי לאו משום דעומר שכנגדו מוכיח עליו שלא שכח כדפרישית ע"כ. בא"ד **יש לומר שזהו מה שמדקדק הרמב"ם כו'.** א"ה לא זכיתי להבין דלסברא זו דגם הר"מ ס"ל דראשי שורות אינם שכחה יקשה מ"ט הוי שכחה לפניהם בשנים הקוצרין דלגבי זה הו"ל לפניו ולגבי חבירו הו"ל ראשי שורות וממ"נ לא הוי שכחה וצ"ע. ד"ה **זה הכלל כו' אין צורך.** ר"ל כיון דלפירושו גם בשנים הטעם דלפניהם הוי שכחה משום דהוי לאחריו של חבירו וא"כ זה הכלל הוא כולל לרישא וסיפא ותו ל"ק לאתויי מאי כדכתב התוי"ט פ"ו דתרומות מ"ד. משא"כ לפי' הר"ש דברישא הטעם או מפני שהוא שכחה ע"י ד"א או מפני שהוא ראשי שורות וא"כ זה הכלל אינו קאי רק אהא דיחיד כו' ולא שייך למתני זה הכלל. אבל מה שנ"ע הוא שהמהרש"א והמהרמ"ש בב"מ שם מפ' שמ"ש קרן זוית ר"ל העומר הראשון שבשורה הראשונה. וזהו ראשי שורות שנכלל ברישא שאין הטעם מפני שאינו בבל תשוב. ולכאורה היה נ"ל שמ"ש לאתויי קרן זוית אינו ר"ל לאתויי דלא הוי שכחה אלא לאתויי דהוי שכחה. ור"ל העומר שבסוף שורה ראשונה וקמ"ל דאע"ג דסופי שורות א"ל שכחה היינו בשורה יחידה או אחרונה אבל כששכח העומר האחרון שבסוף שורה הראשונה ובשורה השניה עמר גם את העומר האחרון דתו ליכא עומר שכנגדו להוכיח הוי שכחה ומתרבה מלא תשוב כמש"ל בשם הר"ש. וצ"ע.

פירוש המשניות להרמב"ם

ומה שאמר **בל תשוב** ר"ל שהוא עובר על דברי הכתוב שאמר לא תשוב לקחתו לגר ליתום ולאלמנה יהיה.

משנה ראשונה

שכחה די"ל דעתן לעשותו ממזרח למערב והוי ראש שורה ולפניהן א"א להיות ראש שורה שהרי הולכין וקוצרין מצפון לדרום לדידיה נמי משמע דספק הוא בלאחריהן וצ"ל דמיירי נמי בדטעין הבעה"ב כדפי'. **זה הכלל כל שהוא בבל תשוב כו'.** לא ידעתי זה הכלל לאתויי מאי דהא ליכא אלא האי כל שעבר ממנו הרי הוא בבל תשוב. והכ"מ כתב דלאתויי נמי רישא שנים שהתחילו שלפניהם אינו שכחה אע"פ שלא עבר מן העומר ולא דלגו משום דלגבי חברו הוי אחוריו כמ"ש הרמב"ם. ולפ"ז שלפניהם דגבי שנים ולפניו דגבי יחיד אין פירושם שוה דשלפניהם

שִׁכְחָה[כ]: ה שְׁנֵי עֳמָרִים, שִׁכְחָה. °וּשְׁלֹשָׁה, אֵינָן שִׁכְחָה. שְׁנֵי צִבּוּרֵי זֵיתִים וְחָרוּבִין, שִׁכְחָה[כא]. וּשְׁלֹשָׁה, אֵינָן שִׁכְחָה. שְׁנֵי הֻצְנֵי פִשְׁתָּן[כב], שִׁכְחָה[כג]. וּשְׁלֹשָׁה, אֵינָן שִׁכְחָה. שְׁנֵי גַרְגְּרִים[כד], פֶּרֶט. וּשְׁלֹשָׁה, אֵינָן פֶּרֶט. שְׁנֵי שִׁבֳּלִים, לֶקֶט. וּשְׁלֹשָׁה, אֵינָן לֶקֶט[כה]. אֵלּוּ

ה **הוצני פשתן.** כמו שנעקר הפשתן מן השדה נקרא הוצני שעומד כמו הוצין: **שני גרגרים.** ענבים: **אלו כדברי בית הלל.** וטעמייהו משום דכתיב (ויקרא י"ט) לעני ולגר תעזוב אותם, חד לעני וחד לגר הרי שנים, ובית שמאי אמרי שלשה לעניים וארבעה לבעל הבית, דכתיב (דברים כ"ד) לגר ליתום ולאלמנה יהיה, הרי שלשה

ה **שני צבורי זיתים.** בירושלמי דייק הא זיתים לא מה בין צבורים לזיתים. צבורים גמר מלאכה זיתים אין גמר מלאכה הר"ש. ובריש פרק ז' אפרש אי זיתים תלושים אי אילני זיתים מדייק ליה: **שני הוצני פשתן.** לשון הר"ב כמו שנעקר הפשתן מן השדה כו'. וכתב בכ"מ פ"ה מה' מתנות עניים ונ"ל דמיירי כשהזריעו ואז הוא אוכל אדם כדאיתא בריש פרק המוכר פירות [צג.] אבל שאר פשתן לא שייך ביה שכחה. ע"כ: **אלו כדברי בית הלל.** לשון הר"ב וטעמייהו מדכתיב לעני ולגר תעזוב וכו'. ובית שמאי וכו' דכתיב לגר ליתום ולאלמנה יהיה. ירושלמי. כלומר דבית הלל סברי כיון דבחד קרא כלול יתום ואלמנה כחדא וקרי להו עני לומר דשנים הוי שכחה לעני ולגר. ובית שמאי סברי אדרבה להכי פרטינהו בקרא

פירוש המשניות להרמב"ם

ה **ציבורי.** הם הערימות. **הוצני פשתן.**(קני) [אחוזות [קבוצות]] הפשתים קודם שיכתשוהו ושישרוהו כשיתלשו אותו.

מלאכת שלמה

ה **שני עמרים שכחה.** פי' הרש"ש ז"ל בתוספתא קתני המובדלין זה מזה וכן פסק הרמב"ם ז"ל ע"כ. **ושלשה אינם שכחה.** פי' בספר יראים דכיון דאיכא שלש מיקרי גדיש ע"כ. **שני צבורי זיתים.** כ' הרא"ש ז"ל ירושלמי דוקא צבורי זיתים אבל זיתים לא משום דלא הוי גמר מלאכה פי' דאכתי בעו עליה וחבטה והולכה למעטן ואנן תנן בס"פ דלעיל למקום שאינו גמר מלאכה אין לו שכחה ע"כ. וכתב הרש"ש ז"ל ולא ס"ל להאי תנא דבירוש' כההוא תנא דפ' כל זית דתנן שני זיתים שכחה דאילן זית גופיה הוי שכחה ע"כ. **והחרובין.** מלת צבורי היה נראה דקאי נמי אחרובין דמושך עצמו ואחר עמו. ולשון הרמב"ם ז"ל שם בפ"ה שני צבורי זיתים וחרובין המובדלין זה מזה שכחה ושלשה אינם שכחה ע"כ ואחר כך כתב שתי גפנות וכן בשאר האילנות שנים המובדלין זמ"ז שכחה וג' אינם שכחה. והיא תוספתא. משמע דחרובין נמי הוי אילנות ממש דוק. אבל קשה ע"ז אמאי לא השיג עליו הראב"ד ע"ז כמו שהשיג עליו פעמים על מ"ש אח"כ וז"ל השוכח אילן בין האילנות אפי' היה בו כמה סאים פירות או ששכח שני אילנות ה"ה שכחה שלשה אינם שכחה ע"כ ושמא מסתבר ליה להראב"ד ז"ל לחלק בין אילן זיתים לשאר אילנות ומה שהשיגו הוי באילן זיתים אע"ג שדברי הרמב"ם ז"ל בדין זה לא זכר זית. **הוצני פשתן.** כשעוקרין אותן הן כהוצי דקל ולכך קרי להו הוצני. ונראה מן הערוך דאיכא מאן דגרס חוצני בחי"ת שהביאו בערך השני וגם בערך חצן. **שני שבלים.** בתוספתא קתני המוטלין

תפארת ישראל

יכין

כ. זה הכלל היינו לאתויי קרן זוית [כך כ' תוס' (ב"מ י"א א')]. ונ"ל דה"פ דאם היה כאן י' על י' עמרים כצורה הנ"ל. ועימר שורה א ג. ושכח מלעמר עמיר ב' אז יש חילוק. דאם אחר ששכח מלעמר עמיר ב. התחיל לעמור שוב שורה ה ו. הו"ל עומר ב שבזוית. כשכח לאחריו. והו"ל שכחה. אבל אם אחר ששכח לעמר עמיר ב. חזר ועימר שורה ד ה. הו"ל עומר ב שבזוית כשכח לפניו. ואינו שכחה]: **כא.** אבל בשכח ב' גרגרי זיתים אינן שכחה. מדלא נקמ"ל עד שיהיו צבורים [כספ"ה]. אבל בשכח ב' אילנות זיתים. הו"ל שכחה [כפ"ז סמ"א]: **כב.** ר"ל גבעולי פשתן כמו שנעקרו: **כג.** ודוקא שזרען לאכול הזרע אבל שאר פשתן שזרען לבגדים לא שייך בו שכחה. מיהו קמ"ל דהוצני פשתן הו"ל גמר מלאכה וא"ל אגוד [עי' ספ"ה]: **כד.** ענבים: **כה.** אבל לענין שכחה אפילו ב' אינן שכחה מדלא נקמ"ל עד שיעשה עמרים:

משנה ראשונה

היינו אפילו לא עבר ממנו ושלפניו דיחיד דוקא בעבר. ה **שני עומרים שכחה.** כתב הר"ב טעמייהו דב"ה דכתיב לעני ולגר וטעמייהו דב"ש דכתיב לגר ליתום ולאלמנה. וצריך ליישב אמאי תפיס מר האי קרא עיקר ולא אידך וכן מר. ומיהו לב"ש י"ל דאזיל בתר קרא דמשנה תורה דלפרש בא וא"נ כיון דקראי לא מכרעי אזלינן להחמיר והוא ליתנו לעניים כדקי"ל ספק לקט לקט אלא ב"ה מ"ט. וי"ל דס"ל לב"ה אי לא הוה כתיב אלא לעני ולגר ולא אידך לגר ליתום ולאלמנה ה"א גזרת הכתוב הוא דבכל השדה לא יהא שכחה ולקט אלא שני עומרים בין שנפלו ביחד ובין שנפלו במפוזר רחוקים זה מזה לעולם אין לעניים אלא שנים בכל השדה ויותר משנים לבעה"ב. והשתא דבחד קרא כתיב שנים ובחד שלש וסתרי אהדדי אמרינן שתים במכונס ושלש במפוזר. כלומר במכונס אם נפלו שנים כאחת הוו שכחה ולקט אבל שלש כאחת לא. וקרא דמרבי שלשה היינו במפוזר שרחוקים זה מזה שלש נמי לעניים וה"ה יותר. וליכא למימר שלשה במפוזר דוקא ויותר משלשה לעולם לבעה"ב. דכיון דגלי קרא לחלק בין מכונס למפוזר ע"כ דקרא בתר דרך נפילה מיירי שאין דרך לשכוח שלשה ביחד וכן אין דרך ליפול מתוך ידו ביחד. ותו אין סברא לומר דיותר משלש במפוזר לא הוי שכחה שאם השדה גדולה של אלף עומרים שיעורו בשלשה וקטנה בת חמשים נמי כך שיעורו אתמהה. אלא בתר דרך נפילה ושכחה אזלי' והלכך במפוזר אפילו טובא. וב"ש ס"ל דלא צריך קרא לרבויי במפוזר דסברא היא אפילו טובא. ודע דדרשה זו דמר יליף מלעני ולגר ומר יליף מלגר ויתום ולאלמנה כ"ה בירו' וכתבו הרמב"ם ג"כ בפירושו ובחבורו. אבל הרשב"ם בפ' המוכר את הבית דף ע"ב כתב בספרי יליף שנים שכחה שלשה אינם שכחה דכתיב עומר ולא גדיש. ולפ"ז י"ל ב"ש וב"ה פליגי בהא דלמר שלשה מיקרו גדיש ולמר ארבעה. ואיכא נפקותא לדינא דלטעמא דמיקרי גדיש משמע דפחות משלש לכ"ע לא מיקרי גדיש וא"כ אם כל עומרי השדה של חצי חצי קב ואחד של שני קבין ומעט יותר לא אמרינן אינו שכחה כמו אם כולם של קב קב וא' של ארבעה דר"פ כיון דטעמא משום גדיש פחות משלשה אינו גדיש. ויש לדקדק לתנא דספרי דשלש הוו גדיש לב"ה א"כ כ"ש שיעור שלש בעומר אחד פשיטא דהוי גדיש כדאמר במתני' דלקמן אם אמרת בעומר אחד שהוא כגדיש תאמר בשני עומרים כו'. וא"כ לעיל בר"פ כל עומרי השדה של קב קב ואחד של ארבע אמאי הוי שכחה לב"ה אדרבה לדידהו אפי' בשלש לא יהא שכחה אפילו אי לית להו רואין כאילו נחלקו מ"מ כשהוא ביחד טפי הוי גדיש. וי"ל דדוקא בעומר שיש בו סאתים הוא דאחד מיקרי גדיש טפי כיון שאין דרך שום אדם לעשות גדול כזה. אבל פחות מסאתים רגילין לעשות. אלא דב"ש אזלי בתר שדה זו כיון שכל העומרין של זו הם קב קב. זה של ד' קבין מיקרי גדיש. וב"ה לא אזלי בתר שדה זו. והלכך אין זה גדיש אבל בשלשה שבולים שנפלו שפיר מיקרי גדיש כיון שאין דרך לשכוח כ"כ כמו שאין דרך לשכוח גדיש: **ושלשה אינם שכחה.**

ציונים

ה **שני עומרים.** ב"ב עב: סנהדרין כח. מיי' שם הל' ד. **שני צבורי זיתים.** שם הלט"ו. **שני גרגרים.** שם פ"ד הלט"ו.

שינויי נוסחאות

ה **עומרים** בד"נ עמרים. **וחרובין** בכל הדפו"י והחרובין. **שני שבלים** כו' הרמב"ם בחיבורו העתיק שתי שבלים לקט ושלש כו' וכ"ה נכון.

תוס' רעק"א

ה [אות סב] **ושלשה אינן שכחה.** ואף אם אחד מהם יותר מד' קבין. דס"ל להרמב"ם והרע"ב דלא הוי שכחה כמ"ש לעיל. וא"כ העומר הזה אף אם היה לבדו אינו שכחה מ"מ מצטרף עם הב' עומרים אחרים לדונם בכלל שלשה כדאמרינן פ"ד דב"ב גבי

תוספות אנשי שם

ה במשנה **שני עומרים** הזכיר התנא ג' מינים שבהם דין זה והם תבואה אילן וירק ומש"ה לא כללם בבבא א'. עמרים היינו תבואה והקדימה לכולם משום דמינה סליק ועוד דביה פירש הכתוב דין זה ושכחת עומר בשדה. זיתים וחרובין באילנות. והזכיר שניהם משום דאף לענין פאה הם דומים במה שהם משונים מכל שאר אילנות לענין הפסקה. פשתן היינו ירק ולאשמעינן רבותא שאף הפשתן אפשר שיתחייב בשכחה. ושנאו מטעם זה אחר האילנות אע"פ שהוא זרע הארץ כתבואה שהתחיל בה (הו"ע): **שלשה אינן שכחה** ע' תור"ע בשם המל"מ. ולענ"ד אפילו אם יש שם א' לבד הוא נמי אינו שכחה. וע"כ לא מצריך בגמ' עוד שנים אלא גבי סאתים דקי"ל כחכמים דשני עומרים אמ"ל לסאתים ואין פטורין משכחה אלא מצד שהם ג'. אבל למאי דמסיק המל"מ שם הובא בתור"ע במ"א דשני עומרים מצטרפין לד' קבין א"כ אם לא היה בו ד"ק והעומר הב' משלימו ליותר מד' קבין לא היה שכחה. וא"כ עכשיו שיש בעצמו ד' קבין לא מגרע כחו למאי דאמרינן דאע"פ שאין בו דין שכחה מצטרף עם אחרים. ועוד נ"ל דבד' קבין אפילו למ"ד בירושלמי דעומר שיש בו סאתים אמ"ל לג' היינו משום שהוא כגדיש אבל בד"ק דאינו נקרא גדיש וטעמא דלא הוי שכחה משום רואין מצטרף וכ"מ דעת המל"מ שם. ותמהני שראיתי בס' תפא"י (בבועז אות א') בשם המל"מ להיפך דבד"ק אמ"ל והוא תמוה (ש"י). א"ה עמ"ש במ"א דלהר"מ דסובר דביותר מד"ק מודו ב"ה ע"כ דס"ל דטעמא דד"ק משום דהוי מסויים. וא"כ לכל מילי הוי כעומר שיש בו סאתים ע"ש. תוי"ט ד"ה **שני הוצני כו' וכ' בב"מ כו'** התוי"ט הבין דהך ול"נ הוא מדברי הכ"מ. וליתא דג"ז מדברי הרא"ש (לה"מ). במשנה **שני שבלים לקט.** משמע דדוקא בלקט

כְּדִבְרֵי בֵּית הִלֵּל. וְעַל כֻּלָּן בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, שְׁלֹשָׁה לָעֲנִיִּים, וְאַרְבָּעָה לְבַעַל הַבָּיִת[כו]: ו הָעֹמֶר שֶׁיֶּשׁ בּוֹ סָאתַיִם[כז], וּשְׁכָחוֹ, אֵינוֹ שִׁכְחָה[כח]. שְׁנֵי עֳמָרִים וּבָהֶם סָאתַיִם, רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, לְבַעַל הַבָּיִת.

לעניים: ו **העומר שיש בו סאתים אינו שכחה.** °דכתיב (שם) לא תשוב לקחתו, עומר שאתה יכול להגביהו כולו כאחת ולשאת אותו על כתפו, יצא זה של סאתים שאי אתה יכול

תניין לומר דג' הוי שכחה: ו **העומר שיש בו סאתים.** לשון הר"ב עומר שאתה יכול להגביהו כולו כאחת ולשאת אותו על כתפו והן דברי הר"ש בפירוש ספרי. ובסוף פרק י' דתרומות בירושלמי שאכתוב שם מפורש דמשקל סאתים בלא תשעה אלפים ושש מאות זוז. והזוז והדינר אחד כדאיתא במשנה ב' פרק בתרא דבבא בתרא. והדינר מפורש בפ' הזהב [מד:] שהוא כ"ד איסרין ובריש קדושין [יב.] תנן דפרוטה אחד משמנה באיסר. ושם פירש

פירוש המשניות להרמב"ם

ופרט הוא מה שנאמר (ופרט) [וכרמך לא תעולל] ופרט כרמך לא תלקט (ויקרא יט) וב"ה מביאין ראיה ממה שאמר (שם) לעני ולגר תעזוב אותם ויש לו לעזוב שנים. וב"ש מביאין ראיה ממה שאמר לגר ליתום ולאלמנה ויש לו לעזוב שלשה.

מלאכת שלמה

כדרכן. ו **העומר שיש בו סאתים.** פי' הח' הר"ש סירילי"ו ז"ל סאתים ר"ל משקל סאתים דהיינו תשעים ושש ליטרין וכל ליטרא מאה זוז והזוז ששה מעין שהוא דרהם וחצי ע"כ. ובתוי"ט כ' ואין נ"ל לפרש מפני כובדו דהא רבותינו כו'. ותימה שרוצה לדמות מעשה נסים לטבע רוב העולם. **ושכחו אינו שכחה.** אית דדריש ליה בספרי ובירושלמי מדכתיב לא תשוב לקחתו וכדפי' ר"ע ז"ל ואית דדריש ליה בירושלמי מקרא דכתיב ושכחת עומר ולא גדיש ועומר שיש בו סאתים נקרא גדיש. ונפקא מינה לעומר אחר ששכחו בצדו דלמאן דחשיב ליה גדיש אם שכח עומר בצדו לא הוי שכחה לבית שמאי ועוד נפקא מינה אם שכח שני עמרים בצדו למאן דאמר גדיש לא מצטרף בהדי הנך שני עומרים והוו שכחה וסתמא דמתני' דקתני בסיפא לא אם אמרת בעומר א' שהוא

תפארת ישראל

יכין

כו. דכתיב לגר ליתום ולאלמנה יהיה. הו"ל ג'. וב"ה דס"ל ב' לעניים. דרשי לעני ולגר תעזוב. הו"ל ב': **כז.** ר"ל שיכול לדוש מהעמיר ההוא סאתים גרעינים: **כח.** מדאינו יכול להגביה. דאע"ג דאין סאתים כבדים כ"כ עכ"פ נפח קשה למשא ולפיכך

משנה ראשונה

כשנפלו שלשה בבת אחת אבל במפוזרין בשדה אפילו טובא וכדפי' לעיל. וכ"כ הרמב"ם פ"ד ממ"ע דין ט"ו שני גרגרים פרט שלשה שנפלו כאחת אינם פרט ע"כ. ו **העומר שיש בו סאתים.** פי' הר"ב דאימעיט מלא תשוב לקחתו עומר שאתה יכול להגביה כו' וכ"ה בירושלמי ואמר התם אית דתני לה מן עומר ולא גדיש. ומשמע דמתני' ס"ל כאית דתני כדאמר בסמוך אם אמרתם בעומר א' שהוא כגדיש כו'. גם הרמב"ם בחבורו כתב טעם זה שהוא כגדיש. ואיכא נ"מ לדינא בין הטעמים אם שכח זה ושכח עוד שני עומרים בצדו אם זה נידון כגדיש אין מצטרף עם השנים ויש להן שכחה. ואם הוא כעומר מצטרף להיות שלשה ואין להן שכחה כדאמר התם. ובפרק המוכר את הבית דף ע"ב אמר רב הונא עומר שיש בו סאתים תורת עומר עליו ותורת גדיש עליו. תורת עומר עליו שכח שנים והוא אין להן שכחה וכו' משמע נמי דאילו תורת גדיש עליו אין מצטרף לשנים. והיינו טעמא כיון דדרשי' עומר ולא גדיש ממילא כל דיני שכחה האמורים בתורה אין נוהגין בגדיש וכשאמרו שלשה אינם שכחה לא אמרו אלא בעומרין ולא בגדיש ואין הגדיש מצטרף. זו היא סברת הירושלמי. אבל בגמ' דידן דאמר תורת עומר עליו אע"פ שהוא גדיש לית ליה הך סברא דכל דיני שכחה אין נוהגין בגדיש אלא להך דינא דאימעיט לחוד דבדידיה גופיה אין דין שכחה אבל לשאר מילי תורת עומר עליו. וראיתי להרב משנה למלך פ"ה ממ"ע דין י"ז גבי כל עומרי השדה של קב קב ואחד של ארבע ה"ז שכחה יותר על ארבע קבין ושכחו אינו שכחה. כך כתב הרמב"ם שם. וכתב הר"ב ז"ל דמספקא ליה זה שהוא יותר על ד' קבין ששכחו ושכח שני עומרים בצדו של קב קב אם מצטרף להם להיות שלשה ולא הוי שכחה או דלמא הא דשלשה אינם שכחה הוא כשכל אחד ואחד לבדו היה בו שכחה הוא דכשהצטרפם אינם שכחה אבל כשאחד מהם אין בו שכחה אפילו הוא לבדו אינו מצטרף עם האחרים להיות שלשה. ופשיט לה מהא דרב הונא תורת עומר עליו ותורת גדיש עליו כו' וע"ש. ואני תמיה על עיקר ספקו מנ"ל הך סברא לומר הא דשלשה אינם שכחה דוקא כשכל אחד לבדו היה בו שכחה. דהא בירושלמי פשיטא ליה דלמ"ד טעם דיש בו סאתים משום שאי אתה יכול להגביהו דין עומר עליו ומצטרף לשורה אע"פ שבפני עצמו אין בו שכחה. ולמ"ד משום גדיש נמי הא דאינו מצטרף לאו משום דבפני עצמו אין בו שכחה. אלא משום דבגדיש לא איירי קרא. אבל לומר דבעינן שיהא בעצמו דין שכחה זו לא שמענו. **ר"ג אומר לבעה"ב.** וצריך לדעת מאי ס"ל לר"ג דהא בין למ"ד עומר שאתה יכול להגביהו כולו וכו' ובין למ"ד מפני שהוא כגדיש. בין כך ובין כך כשהם שנים אין טעם לפטור. ואפשר דאיהו לית ליה חד מהני טעמי אלא דס"ל הא דיש בו סאתים אינו שכחה היינו כשאין בכל השדה עומר גדול כמוהו. והוי טעמא משום שעתיד לזוכרו לאחר זמן וכדאמרי' רפ"ז במעשיו שעושה הרבה וזה נמי עושה הרבה. אבל לחכמים אפילו כל העומרים הם סאתים סאתים ושכח אחד מהם אינו שכחה. וכ"כ הרמב"ם בפ"ה מהמ"ע בהדיא אפי' כולם סאתים

ציונים

ו **העומר.** ב"ב שם. סנהדרין שם. מיי' שם פ"ה הלכה יח.

שינויי נוסחאות

ו עומרים בד"נ עמרים.

ראשון לציון

ו [תוי"ט סד"ה] **העומר שיש בו סאתים כו' והזוז והדינר א' כדאי' במ"ב פרק בתרא דב"ב כו'.** בתשבי שורש דינר וכן בשורש זוז כ' הזוז והדינר שניהן שוין אלא שהזוז של כסף והדינר של זהב.

חידושי מהרי"ח

ו [תוי"ט ד"ה] **העומר שיש בו סאתים לשון הר"ב כו' מפני שהנפח מרובה לכך לא יוכל להגביהו כו' עכ"ל.** זהו מפי' הרב תוי"ט ולא מדברי הר"ש רק שנראה להרב תוי"ט שזה מפני הנפח אבל אין נראה לפרש מפני כובדו כו' שהרי מצאו משקל כל אבן מ' סאה וסיים ועיין במשנה ה' פ"ו דב"מ כי שם תמה הן על אביי והן על רבא ע"ש אבל נראה דבחנם תמה עליהם כי באותה שעה שכתב זה נעלם ממנו הגמ' שם בב"מ (דף פ' ע"ב) ת"ר קב לכתף ופי' רש"י שמזה מוכח שמשא אדם בינוני הוא ח' סאים וא"כ לפי' זה ניחא התם הן לאביי והן לרבא שכאן שהעומר שהוא עדיין עם התבן ועם הקש ויש בו סאתים תבואה וגם נפח אז אינו תימה אם יהיה כבד יותר מחמשה סאין משא בני אדם לרבא כדאית ליה ולאביי כדאית ליה ובימי חכמי המשנה והברייתא אז לא היה כח לאנשים כל כך כמו לדור המדבר וחכמי המשנה והברייתא שערו לפי דורם. אבל כאן היה אפשר להליץ בעד הרב תוי"ט שהרי כאן מוכיח מפסוק והתורה ניתנה לדור המדבר ולהם היה כח לשאת מ' סאה אבל זה אינו דהרי התורה נתנו שיעור לשכחה דהיינו מה שאדם יכול לקחתו וא"כ כל דור ודור לפי משאם דבזה תלה הכתוב. ובלא זה דברי הרב תוי"ט רחוק מן השכל שיהא משא ב' סאין עם הנפח כבד יותר ממ' סאה בלא נפח ואף שהייתי יכול לומר כוונת הרב שמפני הנפח אינו יכול להניח על כתיפיו בפ"א וכן משמע לכאורה לשונו א"כ לא היה קשה כלום לאביי ורבא שם בב"מ ששם לא מיירי שמניח דוקא בפ"א רק כשמניחו על החמור ע"ש וגם מן הכתוב לא תשוב לקחתו לא משמע שום חילוק בין בפ"א בין בכמה פעמים רק הכתוב הקפיד מה שאינו יכול לנושא ויהיה איך שיהיה זה ודאי נעלם מהרב ברייתא קב לכתף ודו"ק.

תוס' רעק"א

ו [אות סג] בר"ב ד"ה **העומר. דכתיב לא תשוב לקחתו.** ובירושלמי איתא עוד טעם דסאתים הוי גדיש וכתיב ושכחת עומר ולא גדיש. וכתב הרא"ש דלישנא דמתני' הכי משמע. מדקתני לא א"א בעומר א' שהוא כגדיש. וכן בספ"ד דב"ב עומר שיש בו סאתים תורת עומר עליו להשלים השורה דשנים והוא נידון לג' עומרים דאינם שכחה ותורת גדיש עליו. דאם הוא לבדו אינו שכחה משמע דמדין גדיש הוא דלא הוי שכחה.

עומר שיש בו סאתים דאינו שכחה דמ"מ שנים והוא אינו שכחה (מל"מ).

תוספות אנשי שם

מטעריגן בשבלים אבל בשכחה אפילו בשכחת קמה מטעריגן בשיעור קמה שיוכל לעשות מהם ב' עומרים. דאל"ה לא יצוייר שבשני שבלים יהיה סאתים (לק' במ"ז) וטעמא דעיקר שכחת קמה ילפינן משכחת עומר ולכך מטערים בעומרים. אבל לקט לא ילפינן משכחה אלא לענין המנין שנים ולא שלשה אבל לענין השיעור בשבלים מטעריגן ולא בעומרים. אבל לפי הגהת הגר"א בתוספתא שהובאה בר"ש לק' מ"ח משמע דבשכחת קמה לעולם בסאתים מטערי'. וכשאין בה סאתים אע"פ שיש בה כדי הרבה עומרים הוי שכחה ובזה יפה כח העני בקמה מבעומרים ע"ש. וע' בש"א כאן: **כדברי ב"ה.** מדלא קתני דברי ב"ה נ"ל דב"ה לא אמרו הדין מפורש בכל אלו אלא בחד מינייהו ומיניה שמעינן לכולהו איך (ש"ל). והקדים דברי ב"ה לב"ש שלא כדרכו מפני סדר החשבון (הו"ע): **לעניים.** שינה בלשונו כדי שלא להאריך לפרש שכחה פרט ולקט (ש"ל). בר"ב ד"ה **אלו כו' דכתיב לגר כו'.** ולב"ה י"ל דה"ק קרא כשיש כמנין לגר ליתום ולאלמנה דהיינו ג' אז יהיה לדידיה דהיינו לבעה"ב והוא ע"ד מה שפירשו איש את קדשיו לו יהיו. וסברא זו איתא בירושל' דא"ר מנא שניהם מקרא א' דרשו לגר ליתום ולאלמנה יהיה בש"א לעניים ובה"א לבעה"ב (ש"ל). אמנם בגמ' דידן סנהדרין פ"ח וב"ב ע"ב מפ' רש"י הטעם מהספרא דכתיב ושכחת עומר ולא גדיש דג' עומרים גדיש הם וע"ש בפי' הראב"ד שהקשה תינח עומרים אבל ג' שבלים אינם לקט. ובלקט אפשר לומר לקט קצירך אמר רחמנא ולא קציר עצמו ופעמים נמי אדם קוצר ג' שבלים בב"א ולא יותר (ורש"י ז"ל בסנהדרין כ' הטעם דאין דרך להפקיר ג' שבלים) אבל בגרגרים לא ידענא טעמא (טעמא דרש"י שייך גם בזה) ואפשר דילפינן לה מלקט ושכחה ואי קשיא עוללות